

Jubilej

Univerzitetni profesor dr. Franc Rozman skozi oči študenta ob njegovi 80-letnici

Ko sem bil naprošen, da ob častitljivi 80-letnici prof. dr. Franca Rozmana zapišem krajše besedilo o osebnih srečanjih in sodelovanju z njim, nisem kaj preveč okleval, zavedajoč se sicer, da bom pri opisovanju dr. Rozmana kot univerzitetnega profesorja izrazilo pristranski. Sam namreč sodim med zadnjo generacijo njegovih študentov in sem ga kot profesorja zagotovo doživljal bistveno drugače od njegovih prvih študentov ali cele plejade poznejših generacij.

Moj prvi spomin na prof. Rozmana najverjetneje ni toliko povezan z njim, kakor z njegovo pipo, ki jo je pred desetletjem, še za časa mojega študija zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, še občasno prižgal. Tako sem si ga pač zapomnil, še preden sem vedel za njegovo ime, kot tistega profesorja, ki kadi pipo. Zelo dobro se spomnim tudi prve ure predavanja iz slovenske zgodovine 19. stoletja, ko je pred polno predavalnico študentov izjavil, da mu je vseeno, ali smo na predavanjih prisotni ali ne, ampak tisti, ki bomo, da naj bomo resni in naj ne delamo nereda. Še posebno je poudaril, da naj ne »visimo« na telefonih. Na njegovo začudenje nas je naslednji teden na predavanjih od okoli 60 študentov ostalo le še okoli 10 »ta resnih«. Med temi študenti sem sam izstopal – žal v negativnem smislu. Kot študent sem se namreč v 2. letniku študija preživljal kot turistični vodnik, kar je pomenilo, da imaš, ko ti agencija ponudi vodenje, približno le deset minut časa za odgovor. Tako sem neki nesrečni dan med predavanji prejel sms s ponudbo za vodenje in ko sem nespretno in na skrivaj skušal odgovoriti nanj, me je pri dejanju ujel prof. Rozman. Zelo se je razhudil nad mano (nekaj, kar se očitno pri najinem odnosu občasno ponovi; več v nadaljevanju), izrekel svojo »najpogostejšo besedo na k« ter nadaljeval z »vas gleda«, prekinil predavanje in jezno odvihral iz predavalnice. Nisem se imel časa niti za opravičilo niti za obrazložitev svoje eksistencialne nujnosti odgovarjanja na sporočila. Bil sem prepričan, da ne bom nikoli končal faksa, saj da me bo profesor na izpitu »vrgel« kot staro cunjjo. Po glavi so se mi rojile še bolj črne misli, kot npr. zakaj nisem na mamino željo raje odšel za gozdarja? Saj morda takrat še ne bi bilo prepozno ...

Kljub vsem možnim črnim scenarijem na naslednjih predavanjih nisem čutil neke zamere z njegove

strani zaradi incidenta, prav tako so me starejši kolegi potolažili, da enopredmetni zgodovinarji tako ali tako vsi padejo na prvem roku; pač se bo potrebno malce bolje potruditi. »Ha, da bi jaz padel na izpitu, to pa ne«, sem si mislil in sklenil, da se bom na izpit zelo dobro pripravil in se z znanjem odkupil. Pri prof. Rozmanu sta me čakala dva izpita, in sicer iz slovenske in balkanske zgodovine 19. stoletja. Najprej sem šel na izpit iz balkanske zgodovine. Prof. Rozmana je zanimal Berlinski kongres in njegove posledice za Balkan. Samozavestno sem začel razpredati o kongresu ter o državno-upravnih in teritorialnih spremembah, ki jih je kongres prinesel Balkanu. Pri ozemeljskih pridobitvah posameznih držav pa me je prof. Rozman prekinil in dejal, da želi, da mu po mestih oziroma naseljih naštejemo, katera država je kaj pridobila. Seveda pri učenju za tako obsežen izpit v tolikšne detajle nisem zašel, kar me je stalo prvega roka. Takrat sem sploh prvič padel na izpitu – konec sveta. Izvedel sem, zopet od starejših študentov, da prof. Rozman na drugem roku rad sprašuje isto, kar je vprašal prvič. Tako sem se »nadudlal« imena mest za posamezno teritorialno pridobitev. Na drugem roku sem tako pri Črni gori razpredal o Ulcinju in Baru in pomenu te pridobitve, saj da je s tem Črna gora dobila stik z morjem. Na mojo trditev je prof. Rozman odreagirал z: »Poglejte, Bar in Ulcinj sta v 19. stoletju dve mali, zanikrni, smrdljivi, ribiški vasici, kamor jaz svoje žene ne bi peljal. Najpomembnejša pridobitev je vendarle Nikšičko polje, ki je edina rodovitna zemlja v Črni gori.« Izpit sem vseeno opravil, modrost

prof. Rozmana pa spretno »prodajal naprej« med vodenjem gostov po Črni gori prav tistega poletja.

Drugi izpit, iz slovenske zgodovine, sem opravljaval avgusta. Glede na pretekle izkušnje se na izpit absolutno nisem pripravljaval, saj sem vedel, da ga ne bom opravil. Izpitno vprašanje je bila Tivolska resolucija. »Jaaaaaa«, sem začel, »to je bil kongres socialdemokratske stranke...« »Ne, to pa ni res«, me je prof. Rozman prekinil. »Ni bil kongres, se pa prične na črko K«, je dejal ter se rahlo nagnil naprej v pričakovanju mojega odgovora, da je šlo za konferenco. Po daljšem premisleku sem prav neumno izustil besedo »kolegij« ter izzval profesorjevo nejevoljo, ki se je še povečala ob moji časovni umestitvi resolucije v leto 1910 namesto v 1909. Na profesorjevo podvprašanje, kje je sestanek potekal, pa sem preprosto rekel »ja v Tivoliju«, nakar me je prof. Rozman rezko zabil z »Aja, a kar na drevesih so sedeli? Dajte se kolega še enkrat oglasiti.« In res sem se oglašil še na zadnjem izpitnem roku, vendar tako kot prvič z znanjem vseh možnih detajlov Tivolske resolucije in z informacijo, da je on edini avtor posebnega članka na to temo. Tega izpitnega vprašanja oziroma izpita se spomnim še danes vsakokrat, ko citiram članek prof. Rozmana o Tivolski resoluciji, ki je v nekem omejenem obsegu kasneje postala tudi predmet mojega raziskovalnega polja.

V naslednjem, tretjem letniku, pri prof. Rozmanu nisem imel več predmetov, a kljub temu je ob dveh priložnostih, povsem nevede, posegel v mojo nadaljnjo pot zgodovinarja. Prvič, ko sem se odločil, da bom za diplomsko-seminarsko nalogo pisal o padcu z oblasti Milovana Đilasa, najznamenitejšega jugoslovanskega disidenta. Ob prebiranju literature sem naletel na kritiko partijskega vodstva z januarja 1954, češ da je bil Đilas revizionist in da je bil takšen kot Eduard Bernstein (1850–1932). Skope informacije, ki sem jih o nemškemu social-demokratskem teoretiku Bernsteinu nabral na spletu, niso potešile moje želje po bolj domači razlagi bistva marksističnega revizionizma, v leksikonih pa Bernstein niti omenjen ni bil. Glede na tematiko, ki je spadala v raziskovalno polje prof. Rozmana, sem sklenil, da ga ob priložnosti povprašam o Bernsteinu. Povsem po naključju sem ravno v teh »raziskovalnih dneh« na poti do faksa, na Koroški cesti v Mariboru srečal prof. Rozmana. »Dobro jutro, prof. Rozman, ravno na Vas sem mislil«, sem začel pogovor, »rad bi Vas nekaj vprašal, pa me zanima, kdaj imate govorilne ure?« »Jih nimam«, je bil njegov kratek odgovor, ki ga je izustil skozi rahel nasmešek. »Aha, torej nimate časa«, sem razočarano dejal. »Ne, ne, čas imam pa vedno, kar oglašite se danes v kabinetu nekje okoli deset«, je dejal. Ob desetih potrkam na vrata kabineta in ob dovoljenju vstopim; prof. Rozman bere časnik Delo. Jaz se usedem in pričnem razglablјati o Đilasu in Bernsteinu ter nakazovati, kaj bi od profesorja želel. V tistem trenutku prof. Rozman odmakne časopis in me nahruli, da kaj

si jaz mislim, da bom takole zapravljaval njegov čas s takšnimi stvarmi, da naj grem raje v knjižnico v leksikon pogledat, kaj tam piše. Z bliskovito hitrostjo sem mu povedal, da sem to že storil in da nisem našel prav nič pametnega. V tistem trenutku je prof. Rozman izrekel svoj dolgi gorenjski »a tako« ter lepo in počasi zložil Delo na četrto, ga odložil in mi začel na dolgo in široko razlagati o zgodovini socialdemokracije, o Bernsteinu in o različnih poteh socialdemokracije in marksizma. Ta izkušnja me je utrdila v prepričanju, da čeprav je prof. Rozman deloval nedostopen in četudi me je pogostokrat ter občasno še danes, sprva nadrl, si je na koncu za nadobudnega študenta, ki ga je zgodovina res zanimala, vselej vzel čas in pomagal.

Tudi »zadnje mariborsko-študentsko srečanje« s prof. Rozmanom je bilo nekako v tem duhu. Na sam praznik mariborskih študentov (t. i. Lampijončki) sem v Univerzitetni knjižnici Maribor, na Enoti za domoznanstvo prebiral staro časopisje v želji, da seminarsko nalogo o volitvah v beograjsko skupščino leta 1925 nadgradim v znanstveni članek. Zopet je usoda hotela, da je ravno na isti dan tam časopisje pregledoval tudi prof. Rozman. Najverjetneje začuden, zakaj na dan največje mariborske študentske »čage« v prazni Univerzitetni knjižnici brskam po časopisju, sem mu hitel pripovedovati, kaj raziskujem. »Kje pa mislite to objaviti?«, me je prof. Rozman vprašal. Razložil sem mu, da še ne vem, da pa bi morda poizkusil v Časopisu za zgodovino in narodopisje (ČZN), saj da sem videl, da so v njem objavljali že drugi nadobudni študenti, kar pomeni, da me *a priori* zaradi mladosti in pomanjkanja izkušenj najbrž ne bi zavrnili. »Pa poznate Vlasto Stavbar? Ona je glavna urednica ČZN-ja in vodja te Enote za domoznanstvo?«, me je nadalje spraševal. »Ne, ne poznam,« sem skrušeno priznal. »Ah, sedaj je tako ali tako ni, je na nekem sestanku«, je dejal. Mini sta neki dve uri, nakar je prof. Rozman brez besed vstal in odšel ter se vrnil z Vlasto Stavbar, da ji predstavi »našega« nadobudnega študenta in pove, kaj raziskujem in da bi prispevek rad objavil v ČZN. Prosil jo je, naj mi pove, kje najdem navodila za avtorje, na kaj moram biti pozoren, kakšen je recenzentski postopek, pa kasnejše morebitno vnašanje korektur itd. Moj članek je bil kasneje, po opravljenem recenzentskem postopku, res objavljen v ČZN. To mi je prineslo tudi Zoisovo štipendijo, s katero sem lahko zmanjšal število turističnih vodenj in se osredotočil na študij in raziskovanje. Prof. Rozmanu se nisem nikoli zahvalil, da me je na lastno pobudo spoznal z Vlasto Stavbar in posredno vplival na mojo nadaljnjo študijsko pot, ki bi zagotovo potekala drugače, kot je, če do teh majhnih, ampak pomembnih intervencij prof. Rozmana ne bi prišlo. Relativna finančna stabilnost mi je kasneje na magisteriju v Ljubljani omogočila, da sem lahko več časa raziskoval v arhivu in knjižnicah ter pripravljaval nove znanstvene objave. Ko sem v Ljubljani opravljal magisterij, sem prof. Rozmana večkrat srečeval

v »najinem« skupnem pribežališču – Knjižnici Inštituta za novejšo zgodovino. V naslednjih letih so bila srečanja zaradi mojega študija v tujini redkejša, ampak tudi vse daljša; zanimale so ga moje objave ter moja raziskovanja. Tako sem prof. Rozmana spoznal še iz drugih zornih kotov; kot erudita, ki se zanima za vse; kot zgodovinarja, ki kljub pokoju še vedno raziskuje, piše in občasno predava; kot človeka, ki te še na tako slab dan spravi v dobro voljo s svojimi sočnimi komentarji in anekdotami, tako iz osebnega kakor tudi akademskega življenja.

Prof. Rozmanu ob njegovi osemdesetletnici želim predvsem veliko zdravja z željo, da bi tudi jaz sam v svoji karieri z majhnimi dobronamernimi intervencijami pomagal kakšnemu nadobudnemu študentu (pa če tudi ne vedoč), kakor je meni prof. Rozman. *Ad multos annos, care professor!*

Tomaž Ivešič

Akademik Peter Štih – *sexagenarius*

Takole je bilo v oktobru leta 1979 v predavalnici 102. Lektor Martin Benedik, takrat še ves mlad, vneto razlaga tretjo pridevniško sklanjatev (saj se spominjamo, ali ne: brevis, brevis, brevis, brevem, breve) in sprti preverja, kako študentje in študentke sledimo snovi: »No, pa povejte vi, Štihec«, pravi in pokaže na klop, kjer sva sedela s Petrom Štihom. On, visok in nekoliko pretegnjen bruc gostih las, jaz že malo bolj izkušen »sophomore«, se spogledava: »Pa koga misli tale Benny? Štiheca? Štuha, morda?« Ali je bilo čisto takole, je šlo res za tretjo pridevniško sklanjatev ali pa je Benedik morda razlagal četrto samostalniško, se pravzaprav čisto natančno več ne spomnim. Ampak, saj vemo, kako to gre z zgodovinskimi viri, spominom udeležencev in konstrukti zgodovinarjev. Ali ni Tukidid sam na videz prostodušno, v resnici pa prav reflektirano zapisal: »Zastran govorov, ki so jih govorili posamezni pred vstopom v vojno ...«? (Tukidides, Peloponeška vojna, I/22).

S Petrom Štihom se torej pozna skoraj 42 let. Kaj napisati o njem? Najprej gotovo to, da je vrhunski strokovnjak, ki zna tudi iz tukididovskih »zastran govorov« z natančno analizo izvleči historični smisel in dejstva. Medievistu, ki se je po diplomu na FF v Ljubljani šolal še na Avstrijskem inštitutu za zgodovinska raziskovanja, je erudijska plat zgodovinarskega dela s filološko, paleografsko in diplomatično analizo vsakdanje opravilo. Kako to v resnici gre, si kaže pogledati in se o tem podučiti, recimo v »*Villa quae Sclavorum lingua vocatur Goriza*« iz leta 1999 ali v kakšni od razprav v *Srednjeveških goriških študijah* iz leta 2003, dveh izmed njegovih skoraj dvajsetih

knjig. Ali pa v njegovi prvi monografiji *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem* iz leta 1994, v katero mi je prijazno napisal: »V upanju na hitro revanšo«. Knjiga je leta 1996 izšla v nemškem prevodu na Dunaju in je Štiha lansirala v mednarodni medievistični prostor. Njegov mednarodni ugled, s kakršnim se lahko ponaša komajda še kakšen slovenski zgodovinar in zgodovinarica, pa se ne kaže le s predavanji na tujih univerzah, z nastopi na mednarodnih simpozijih ali članstvom v Avstrijski akademiji znanosti in Evropski akademiji znanosti in umetnosti, temveč tudi v dejstvu, da je pri znani založbi Brill pod naslovom *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic* izdal svoje izbrane razprave. Njegove številne in tehtne razprave, monografije in sintetični pregledi slovenske zgodovine v soavtorstvu z Vaskom Simonitijem in Petrom Vodopivcem ter še nekaterimi drugimi zgodovinarji so ga pripeljale v SAZU, lani na sam vrh te institucije.

Če smem kot raziskovalec zgodnjega novega veka soditi o Štihovem opusu, bi rekel, da sta za njegovo delo stalnici dve temeljni izhodišči: umeščanje zgodovinskih pojavov v širši geografski prostor med Jadranom in Alpami ter dosledni historizem. V zvezi z vpenjanjem zgodovinskih pojavov »slovenskega« srednjega veka se Štih drži načela, ki ga je že zdavnaj oblikoval bržčas najpomembnejši raziskovalec srednjega veka Marc Bloch, da je namreč obseg geografskega prostora odvisen od problema, ki se ga zgodovinar loteva. Zato Štih ne upošteva meja današnjega slovenskega narodnega ali državnega ozemlja, temveč probleme obravnava preko teh meja v tistem geografskem prostoru, ki je pomemben za problem.

Drugo izhodišče, povezano s prvim, je historizem. Štih zgodovinske pojave nenehno razčlenjuje in pojasnjuje iz časa, v katerem so nastali. To pomeni, da dosledno zavrača projekcije konceptov in miselnih vzorcev, ki so se v določeni funkciji oblikovali v 19. stoletju in so pregnetli slovensko zgodovinsko kulturo tudi v 20. stoletju, v čas, ko taki koncepti in miselni vzorci sploh niso bili mogoči. Zato je njegov temeljito nov premislek o Karantaniji, naselitvenem prostoru Slovencev, oblikovanju tribalnih, etničnih in nacionalnih identitet, pomenu in vlogi ustoličenja karantanskih knezov oziroma koroških vojvod in o različnih strukturah v srednjem veku, zlasti v zgodnjem srednjem veku, eden od redkih res temeljnih paradigmatičnih premikov, ki so jih v zadnjih dvajsetih letih slovenski zgodovinarji izpeljali v razumevanju preteklosti na Slovenskem in slovenske zgodovine. Odmevnost in izjemen pomen številnih novo odkritih dejstev o obdobju med letoma 1941 in 1990 namreč nujno ne pomeni novega razumevanja tega obdobja in novega tematiziranja problemov in je daleč od tega, kar počne Štih. Za Štiha Slovenci niso skupnost, ki se je konec 6. stoletja naselila na trikrat večjem ozemlju, kot je današnji slovenski nacionalni teritorij, ustanovila prvo slovensko državo